

Hobune köhib – palun mitte ignoreerida!

TRIIN TOHVER

Foto: Triin Tohver

Kati lugu:

Minu hobune, 13-aastane hannoveri tõugu ruun Mario elab ööpäevaringselt õues. Külmadel talvepäevadel unistan tihti sellest, et minna temaga ratsutama ilma eelneva hobuse ülessulatamise rituaalita.

Paraku ei kannata Mario enam üldse tallis elamist. Heina ei saa ta ka juba paar aastat süüa, sest väikseimgi tolmutükke tõmbab hingamisteed krampi ja siis ei jätku tal enam õhku.

Kogu see jant Mario kopsudega algas, kui ta oli viieaastane. Alguses ta köhis õige natuke ja talviti. Arsti määratud rögalahusti abil kadus köha alati paari päevaga ja ma ei osanud oma hobuse tervise pärast tookord veel üldse muretseda.

Seitsmeaastaselt tekkisid Mariol tugevamad köhahood, nii korra kuus ja ikka ainult talviti. Vahel tundus ka, et ta hingamine ei ole päris normaalne, vahel tegi ta sellist koledat rögisevat häält. Arsti määratud rohtudega, millest mõnda pidi nüüd juba süstima, hakkas Mariol aga alati parem. Ravimite lisaks hakkasime heina leotama, sest mulle öeldi, et hobuse köha põhjus on tolmuallergia. Teised hobused tallis said endiselt kuiva heina, tollal ma veel ei teadnud, et see võib ka minu hobust häirida. Kui need harvad köhaepisoodid välja arvata, oli Mario siis veel täiesti terve ja heas sõiduvormis. Mulle märkamatult hakkas ta aga aina tihemini ja

tugevamini köhima. Tundus, et ka trenni ei jaksanud ta enam teha niisama palju kui varem. Selleks ajaks, kui Mario sai kümneaastaseks, köhis ta juba pea-aegu pidevalt ning hingamisteed laiendavad ja rögalahustavad rohud olid aastaringselt ta dieedi lahutamatuks osaks.

Kui ma Marioga kord terve nädala trenni ei saanud teha, sest tal oli hing lakkamatult kinni, otsustasin midagi ette võtta. Olin nõus tegema ükskõik mida ja maksma ükskõik kui palju, et Mario jälle terveks saaks. Siis saingi teada karmi tõe, õieti oli mulle seda varemgi räägitud, aga ma polnud seda juttu kunagi uskuda tahtnud: Mariol diagnoositi krooniline obstruktiivne hingamisteede haigus ehk kopsuemfüseem, maakeeli puuslak, ja öeldi, et ühtegi püsiva toimega ravi ei olegi olemas. Ainuke, mis haiguse kroonilises staadiumis kontrolli all hoiab, on tolmu ja muude allergeenide täielik eemaldamine looma elukeskkonnast. Nii tuligi mul oma hobune õue elama viia ja hein ta dieedist välja võtta.

Mario on olnud rõõmus ja terve alates ajast, kui ma leidsin koha, kus ta saab aastaringselt väljas elada. Kui ta juhuslikult heinaga kokku puutub, on tal hingamisteed kohe jälle kinni. Ega ta varasem sõiduvormgi ei ole päriselt taastunud. Kui ma oleksin juba Mario esimeste köhahoogude ajal haigusele jälile saanud ja midagi ette võtnud, ei peaks ma täna selliste asjade pärast muretsema.

Pille lugu:

Minu hobusel, seitsmeaastasel tori määral Adeelel pole kunagi ühtegi tõsisemat haigust olnud. Me teeme koos M-klassi koolisõitu ja pürime vaikselt ikka suuremate saavutuste poole. Mõnikord on mul Adeelega ratsutades tunne, et ta ei viitsi hästi liikuda. Eriti suuremat koondust nõudvatel harjutustel hakkab ta väga kiiresti hingeldama ja väsib kuidagi ruttu ära. Vahel on pärast trenni nina natuke tatine, aga muidu ei ole tal midagi viga. Köhinud ei ole ta kunagi.

Ravi enne, kui asi hulluks läheb

Kindlasti oled ka sina kuulnud mõnda niisugust lugu, ehk oled ise sama tee oma hobusega juba läbi käinud. Teaks Pille vaid, et tema hobusel Adeelel on Kati hobusega väga sarnane haigus, suudaks ta tõenäoliselt sümptomite süvenemist ja krooniliseks muutumist veel peatada. Liiga paljud hobuseomanikud aga kahjuks ei taha sellest kuulda, või lihtsalt ei tea, et nende hobustel on haigus, mida tuleks ravida ja karta juba enne tõsiste sümptomite väljakujunemist.

Hobuste kopsuhaigused saab üldjoontes jagada kaheks – infektsioonid ehk nakkused ja põletikulised mittenakkuslikud haigused. Esimest, enamasti bakteriaalset või viiruslikku kopsupõletikku, esineb hobustel õnneks harva. Tegemist on väga ohtliku kiirelt progresseeruva haigusega, mis võib põhjustada tõsiseid tüsistusi ja isegi surma.

Põletikulised mittenakkuslikud kopsuhaigused arenevad aga tavaliselt aeglaselt aastate pikku ja esimesi sümptomeid tihti ei märgatagi. Ohtlikuks teeb niisugused haigused sage krooniliseks muutumine ja tõsiasi, et need on suures osas ravimatud. Sümptomid võivad hobuseti olla natuke erinevad: mõned köhivad, teised väsivad kiiresti, kolmandatel on hingamisteed rõga täis, kuid muidu tunduvad loomad terved.

Et põletikulistel kopsuhaigustel on nii mitu erinevat nägu ja tegu, jäävadki nad mõnikord

märkamata.

“Aga ta ei ole ju kunagi köhinud” või “Tal ei ole üldse midagi sellist kui kõrvalboksi Viksil; ma ei usu, et tal kopsudega midagi lahti on” on väited, mida loomaarst kuuleb tihti, paraku ei tähenda see, et loom terve oleks.

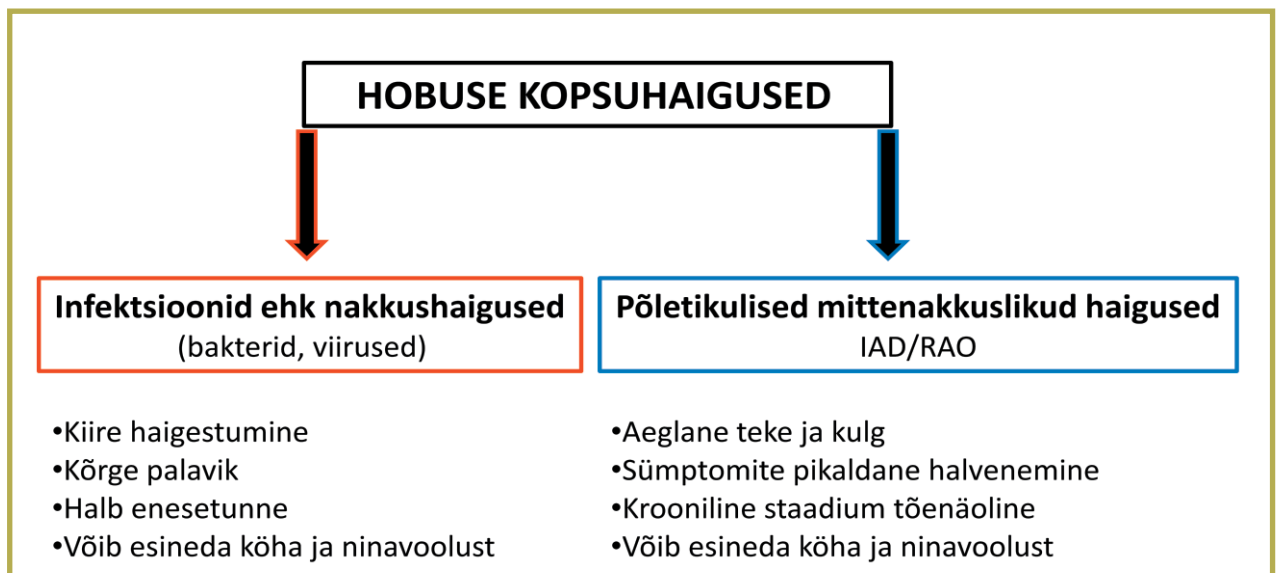
IAD või RAO?

Põletikulised mittenakkuslikud kopsuhaigused võib omamorda jaotada kaheks – põletikuline hingamisteede haigus (Inflammatory Airway Disease/IAD) ja krooniline obstruktiivne hingamisteede haigus (Recurrent Airway Obstruction/RAO). Teadlased ei ole veel jõudnud üksmeelele, kas IAD näol on tegemist RAO algstaadiumiga või hoopis erineva haigusega.

IAD-d defineeritakse kui haigust, kus hobusel avalduvad sümptomid treeningul (väsimine ja/või köha), kuid boksis või koplis tundub loom täiesti terve. Kroonilist obstruktiivset hingamisteede haigust (RAO-d) põdev hobune köhib ja/või hingeldab ka puhkeolekus.

Lisaks kliiniliste sümptomite tuvastamisele saab ja ka tuleks mõlema haiguse lõplikuks diagnoosimiseks läbi viia kopsuloputusproov (Bronchoalveolar Lavage/BAL), ning võimalusel ka histamiini provokatsioonitest. Esimene on lihtne protseduur, mille abil saab tuvastada kopsus olevate põletikuliste rakkude hulka ning selle põhjal panna diagnoosi ja määrata ravi. Histamiini provokatsioonitestid, millega saab mõõta kopsude ülitundlikkust, jäävad hetkel ainult spetsialiseerunud kliinikute ja teadlaste pärusmaaks.

Kõige sagedamini põhjustavad põletikulisi kopsuhaigusi heinas leiduvad tolmuosakesed

ja toksilised ained, näiteks hallitusseened. Mingis vanuses võib hobusel tekkida aastate jooksul süvenev ülitundlikkus nende allergeenide vastu. Mõni loom hakkab pikkamööda rohkem ja tugevamini köhima, teisel tekib aina enam segavat röga, kuid leidub ka hobuseid, kelle sümptomid ei tugevne, vaid püsivad ühesugused. Seega ei ole päris tõsi, et iga hobune, kes viieaastaselt köhima hakkab, on kümnesena viimase staadiumi puuslakis.

Iga haiguse kulgu on erinev ning kahjuks ei tea keegi ette, milline hobune lõpetab emfüseemikuna ja kes jääb ainult kergelt köhijaks.

Mõlema haiguse nimes on sees sõna põletikuline, mis viitab sellele, et nende hobuste bronhid on põletikulised, mitte seda, et haigusega oleksid kuidagi seotud bakterid või viirused.

Põletikulised kopsuhaigused kulgevad ühes lõpmatus nõiaringis. Hobune muutub ülitundlikuks tolmule ja muude allergeenide vastu, mis põhjustab ta kopsudes põletikulise reaktsiooni. See omakorda soodustab rögaeritust ja bronhiseinte paksenemist. Kõige selle mõjul tõmbavad hingamisteed krampi, mis omakorda suurendab põletikku. Kogu protsessi süvendab kokkupuude tolmule ja muude tundlikkust põhjustavate väliste faktoritega.

Kuidas täpselt ja miks see nõiaring tekib, ei ole teada, kuid on leitud väga palju ühiseid jooni hobuste põletikuliste kopsuhaiguste ja inimese astma vahel.

Kuidas haigust leevendada

Põletikuliste kopsuhaiguste nõiaringi peatamiseks on kaks võimalust. Lihtsam ja kindlasti levinum on steroidide ehk hormoonpreparaatide kasutamine. Need ravimid taandavad põletiku kopsus ja seejärel kaob ka kramp bronhides. Tavaliselt vähenevad

siis ka teised sümptomid nagu köha ja ninavoolus. Kahjuks on nendel rohtudel palju kõrvaltoimeid, mis teeb nende liiga sagedase kasutamise ohtlikuks.

Steroididega koos kergendavad haiguse kulgu veel rögalahustid (ACC) ja bronhe laiendavad (Ventipulmin) rohud. Kõigi nende ravimite efektiivne toimeaeg on ainult mõni nädal, pärast ravikuuri lõppemist tulevad sümptomid tihti tagasi.

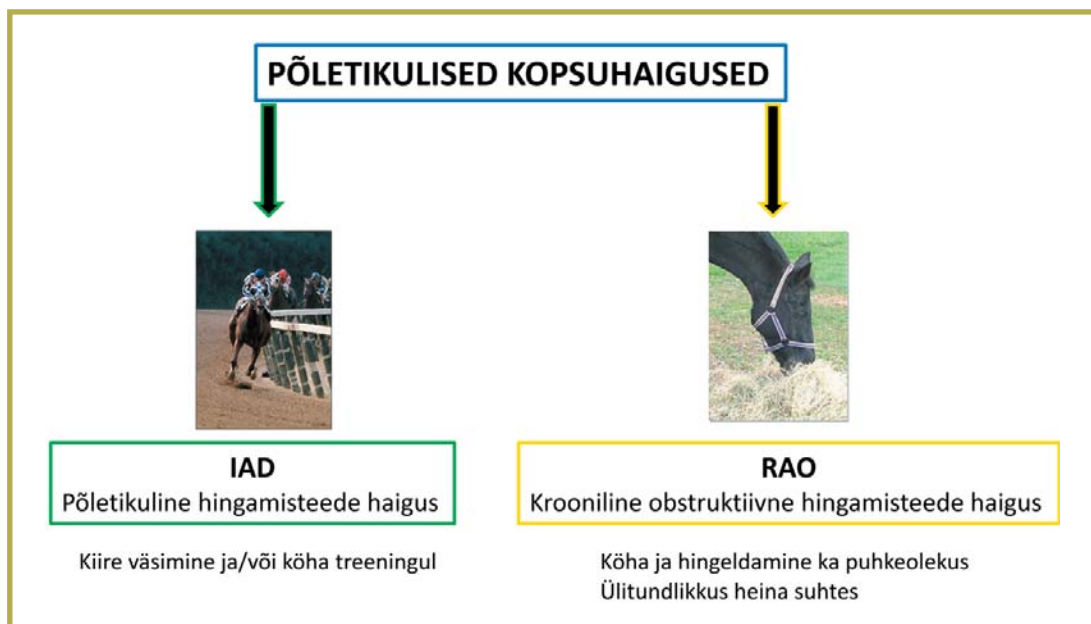
Teine väljapääs nõiaringist on hobuse elukeskkonna muutmine. Kui eemaldada ärritust tekitav tolm, siis kaovad üldiselt ka kõik muud sümptomid. Kindlasti ei tähenda see, et iga kergelt köhiv hobune peaks kohe väliboksi elama kolima. Tihti on kasu ka vähem radikaalsetest muutustest. Niisama oluline kui hobuse võimalikult sagedane viibimine õues, on talli sisehügieen, heina kvaliteet ja söötmise protseduurid. Kindlasti ei tohiks heina hoida talliga ühenduses olevates ruumides ega tekitada suurt tolmupilve söötmiskordade ajal.

Talli sisenedes ei tohiks teile esimese asjana ninna lüüa ammoniaagihais, ka ei tohiks tall olla liigselt umbne: ühes kopsusõbralikus tallis peab olema väga korralik ventilatsioon!

Kopsude püsivaid kahjustusi ei paranda kahjuks enam ükski ravi ega ka keskkonnamuutus. Seega võib tugeva emfüseemiga väljaselav hobune olla endiselt hingetu ratsutama minnes või aeg-ajalt köhida, kui ta ka heina ei saa.

Kui suuri muutusi ja pikka ravikuuri on vaja, oleneb sellest, millises staadiumis haigusele jälile saadakse. Esimestel kuudel ja aastatel on haiguse halvenemist ja krooniliseks muutumist palju lihtsam peatada kui juba mõnes hilisemas faasis.

Kui Pille laseks Adeele nüüd loomaarstil üle vaadata ja vajalikud testid teha, saaks ta teada, mis

Niisama oluline kui hobuse võimalikult sagedane viibimine õues, on talli sisehügieen, heina kvaliteet ja söötmise protseduurid.

staadiumis haigus on ja millised abinõud ta peaks kasutusele võtma. Tõenäoliselt piisaks hetkel ühest kergemast ravikuurist ja sellest, kui leida Adeelele uus korraliku õhu ja välikoplitega tall. Võimalik aga, et paari aasta pärast poleks sellest enam abi.

Lohutuseks hobuseomanikele: isegi kui haigus on juba nii kaugele arenenud, et hobune peab

minema õue elama, ei tähenda see ilmtingimata veel lemmikust ilmajäämist või ratsutamisest loobumist. Korraliku ravi ja mõnusa keskkonna toel võib hobune veel aastaid teile heaks partneriks olla. Ja hobuse vaatevinklist on ööpäevaringne õuelu koos mõnusate kaaslastega igati elamist väärt.

Foto: Ago Ruus

TOHVER VETERINARY

Hobuste veterinaaria–alane kodulehekülg

- Hobuste tervise–teemalised artiklid
- Hobuste anatoomiat illustreerivad pildid
- Eesti loomaarstide kontaktandmed
- Asjakohased lingid

www.tohver-veterinary.com